

Fonetika

téma:

Přední

samohlásky.

[i] [ɛ] [e] [ɨ]

4. hodina

15.10.2018

Přední samohláska [i]

1. Distribuce
2. Příklady distribuce
3. Velarizace

Distribuce [e] podle typu slabiky

- Slabiky přízvučné
- Slabiky nepřízvučné - zřídka

Příklady distribuce [i] v přízvučné slabice

Distribuce s přihlédnutím k slabičnému typu

Samohláska [i] se vyskytuje ve slabice

- **přízvučné otevřené:** *vida* ['viðɐ] „život“, *fico* ['fiku] „zůstávám“, *vi* ['vi] „viděl jsem“;
- **přízvučné zavřené před jiným konsonantem než [t]:** *lista* ['liʃtɐ] „seznam“, *partir* [per'tir] „odjet“.

Příklady distribuce [i] v nepřízvučné slabice

protonické: *direcção* [dirɛ'sɛ̃ũ(ŋ)] „vedení“, „směr“, „řízení“, *ironia* [iru'niɐ] „ironie“, *situat* [situ'ar] „situovat“, „umístit“. Poněkud oslabenou podobu má [i] na *absolutním počátku slova* před souhláskou jinou než [ɫ, ɲ, ʃ, ʒ]: *elegante* [ilĩ'gẽⁿtĩ] „elegantní“; podobně též ve skupině *ex-* před vokálem: *exame* [i'zɛmĩ] „zkouška“.

posttonické: *dúvida* ['duviðɐ] „pochybnost“, *música* ['muzikɐ] „hudba“, *pálido* ['paliðu] „bledý“.

Velarizace [i]

Velarizace

Barbosa (1983: 51–52, 1994c: 54–55) poukazuje na to, že v postavení před laterálami [l] a [ɫ] se [i] realizuje jako velarizované [j].¹⁹ Zmíněná velarizace je patrnější ve slabice zavřené *filtro* ['fɪɫtru] „filtr“, *funil* [fu'nɪɫ] „trychtýř“, *silvicultura* [sɪɫvikuɫ'turɐ] „lesnictví“ než ve slabice otevřené *silo* ['silu] „silo“, *vila* ['vilɐ] „městečko“.

Přední samohláska [e]

1. Distribuce

- a) Distribuce podle typu slabiky
- b) Distribuce podle morfologie

2. Velarizace

1.a) Distribuce [e] podle typu slabiky

- Slabiky **přízvučné** – zejména
- Slabiky nepřízvučné

1 a) distribuce [e] v přízvučných slabikách

- přízvučné otevřené: *cabeça* [kɐ'βesɐ] „hlava“, *dedo* ['deðu] „prst“, *seco* ['seku] „suchý“;
- přízvučné zavřené: *mesmo* ['mezmu] „tentýž“, *dinamarquês* [dinɐmɐr'keʃ] „dánský“, *fazer* [fɐ'zeɾ] „dělat“;

1 a) distribuce [e] v nepřízvučných slabikách

- **protonické na absolutním začátku slova** před polosamohláskou [ɨ]: *Europa* [eu'ropɛ] „Evropa“, *eucalipto* [eukɛ'liptu] „eukalyptus“;
- **protonické po konsonantu**: *feudal* [feu'daɫ] „feudální“, *neutralizar* [neutɾeli'zar] „neutralizovat“.

1 b) distribuce [e] podle morfologie

SLOVESO

- koncovka er (*fazer, dizer, ver*)
- 1. os.sg. od sloves na –er: *verto, devo*

PODSTATNÁ A PŘÍDAVNÁ JMÉNA

odlišují se od sloves

seco versus *sεco*

suchý x suším (od *secar*)

encerro versus *encεrro*

zámek x *zamykám* (od *encerrar*)

UKAZOVACÍ ZÁJMENA

Odlišují se ve výslovnosti deiktická zájm.

Mužského [e] a ženského rodu [ε]

este, esse, aquele versus *εsta, εssa, aquεla*

2. Velarizace [e]

Velarizace

V postavení před [t] dochází k velarizaci všech orálních samohlásek. V případě [e] může realizace kolísat mezi touto hláskou a vokálem [ɛ]: *felpado* [fɛɫ'paðu] – [fɛɫ'paðu] „ochmýřený“, „plyšový“, *felpudo* [fɛɫ'puðu] – [fɛɫ'puðu] „huňatý“, „plstnatý“ (Barbosa 1983).

Přední samohláska [e]

1. Distribuce

- a) Distribuce podle typu slabiky
- b) Distribuce podle morfologie

2. Velarizace

Přední samohláska [ɛ]

1. Distribuce ve slabikách
  - přízvučných
  - nepřízvučných

1 a) distribuce [ɛ] v přízvučných slabikách

Distribuce s přihlédnutím k slabičnému typu

Samohláska [ɛ] se realizuje ve slabice

- **přízvučné otevřené:** *pé* ['pɛ] „noha“, *vela* ['vɛlɐ] „plachta“. V této souvislosti připomeňme její výskyt v některých slovech před intervokálním nosovým konsonantem a polokonsonantem, kde nedochází k nazalizaci: *arsénico* [ɐr'sɛniku] „arzenik“, *milénio* [mi'lɛnju] „tisíciletí“.
- **přízvučné zavřené:** *erva* ['ɛrvɐ] „tráva“, *esta* ['ɛstɐ] „tato“, *colher* [ku'ʎɛr] „lžíce“;
- **přízvučné zavřené před polovokálem:** *céu* [ʃɛu] „nebe“.

1 a) distribuce [ɛ] v nepřízvučných slabikách

- **protonické otevřené** v některých slovech (viz níže historická poznámka): *pregar* [prɛ'ɣar] „kázat“;
- **protonické** (synchronně otevřené) před skupinami grafémů (*cc, cç, ct, gn, pc, pç, pt*): *afectivo* [ɛfɛ'tivu] „citový“, *acepção* [ɛsɛ'sɛ̃(ŋ)] „význam slova“, *susceptível* [suʃsɛ'tivɐl] „přecitlivělý“;
- **protonické zavřené**: *ervoso* [ɛr'vozu] „travnatý“, *hebdomadário* [ɛbdumɐ'ðarju] „týdeník“;
- **protonické zavřené** před *x* [ks]: *flexão* [flɛk'sɛ̃(ŋ)] „ohýbání“;
- **posttonické finální zavřené** před [r]: *carácter* [kɐ'rater] „charakter“ (Barbosa 1983), *líder* ['liðɐr] „politický vůdce“ a před [n] v latinských výpůjčkách: *hífen* ['ifɛn] „spojovací čárka“, *abdómen* [ɛb'dɔmɛn] „břicho“, *gérmén* ['ʒɛrmɛn] „zárodek“.

1 b) distribuce [ɛ] podle morfologie

PODSTATNÁ A PŘÍDAVNÁ JMÉNA

odlišují se od sloves

seco versus **sɛ**co

suchý x suším (od *secar*)

enc**er**ro versus enc**ɛ**rro

zá**me**k x zamykám (od *encerrar*)

UKAZOVACÍ ZÁJMENA

Odlišují se ve výslovnosti deiktická zájm.

Mužského **[e]**

este, **esse**, **aqu**e**** versus

a ženského rodu **[ɛ]**

ɛsta, **ɛ**ssa, **aqu**ɛ****la

2 Velarizace [ɛ]

Velarizace

V postavení před [ɫ] dochází k velarizaci všech orálních samohlásek. V případě [e] může realizace kolísat mezi touto hláskou a vokálem [ɛ]: *felpado* [fɛɫ'paðu] – [fɛɫ'paðu] „ochmýřený“, „plyšový“, *felpudo* [fɛɫ'puðu] – [fɛɫ'puðu] „huňatý“, „plstnatý“ (Barbosa 1983).

Přední samohláska [i]

1. Distribuce

- a) Distribuce podle typu slabiky
- b) Distribuce podle morfologie

1a) distribuce [ɨ] podle slabiky

○ Pouze ve **slabikách nepřízvučných**

Samohláska [ɨ] se realizuje ve slabice

- **posttonické finální otevřené:** *come* ['komɨ] „on jí“, *fale* ['falɨ] „mluv“;
- **posttonické finální zavřené před souhláskou [ʃ]:** *mares* ['marɨʃ] „moře“ (pl.), *sabes* ['saβɨʃ] „víš“;
- **posttonické nefinální:** *hipótese* [i'potɨzi] „hypotéza“, *Ângela* ['ẽⁿʒɨlɐ], *quadrúpede* [kwɐ'ðrupɨðɨ] „čtyřnožec“;
- **protonické ne na absolutním počátku²¹:** *delatar* [dɨlɐ'tar] „prozradit“, *berrar* [bɨ'rar] „řvát“, *pecar* [pɨ'kar] „hřešit“, *pecador* [pɨkɐ'ðor] „hříšný“, *remar* [rɨ'mar] „veslovat“, *legar* [lɨ'ʝar] „odkázat“, *tereí* [tɨ'rɐj] „budu mít“, *vereí* [vɨ'rɐj] „uvidím“, *corretor* [kurɨ'tor] „makléř“; před konsonanty [ʎ, ɲ, ʃ, ʒ] v otevřené slabice: *telhado* [tɨ'ʎaðu] „střecha“, *fechar* [fɨ'ʃar] „zavřít“, *nenhum* [nɨ'nũ(ɲ)] „žádný“.

1a) distribuce [ɨ] podle slabiky

- **protonické na absolutním počátku slova**; ve slabice zavřené konsonantem [ʃ] se skupina *es-* realizuje v podobě dvou individuálních variant, a to [ɨʃ] nebo [iʃ]: *espléndido* [ɨʃ'plẽⁿdiðu] / [iʃ'plẽⁿdiðu] „skvostný“.
- **protonické na absolutním počátku slova**; ve slabice zavřené konsonantem [ʃ] uvádí Barbosa (1983: 141) tři možné individuální varianty [ɨ] / [i] / [e̞i]; předpona *ex-* se tak realizuje jako [e̞iʃ], [ɨʃ] nebo [iʃ]: *expirar* [e̞iʃpi'rar], [ɨʃpi'rar], [iʃpi'rar] „vydechnout“.

1b) distribuce [ɨ] podle morfologie

- Nepřízvučné finální **e = [ɨ]**
- **SLOVESA** (např: vivɨ, vivɨs, partɨ, partɨs...)

- **ZÁJMENA**

(např: osobní: elɨ, elɨs

ukazovací: estɨ, estɨs, essɨs, essɨs, aquelɨ,
aqueles/

klitická : mɨ, tɨ, sɨ, lhɨ

- **PŘEDLOŽKY** (např: dɨ,)

- **SPOJKY** (např: quiɨ, , porquiɨ, , sobriɨ,)